

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת תרומה תשע"ז

עבדו את ה' בשמחה

אכן תרמו סכומי כסף עצומים בלב שלם, כפי שמציין הפסוק: "וַיִּשְׁמְחוּ הָעָם עַל הַתְּנֻבָּה, כִּי בָּלַב שְׁלֹם הַתְּנֻבָּה לָהּ, וְגַם דָּוִד הַמֶּלֶךְ שָׂמַח שְׂמִיחָה גְדוֹלָה" (שם, ט), ועקב כך מבקש דוד מה: "וְעַתָּה, עִמָּךְ הִנְמַצָּאוּ פֶה, רְאִיתִי בְּשִׂמְחָה לְהַתְּנֻבָּה לָךְ. ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ, שְׂמֵרָה זֹאת לְעוֹלָם, לְיִצְרָךְ מִחֻשְׁבוֹת לִבְךָ עִמָּךְ!" לא את מעשה התרומה עצמו מבקש דוד מה: לזקוף לזכותם, [עליו דוקא אומר דוד: "כִּי מִמָּךְ הִפֵּל וַיִּמְדָּךְ נִתְּנוּ לָךְ" (שם, יד) - הכסף כלל אינו שלנו, בסך הכל החזרנו לך חלק קטן ממה שקבלנו ממך], אלא את "צַר מִחֻשְׁבוֹת לִבְךָ עִמָּךְ". את מחשבת הלב שהיתה בשעת התרומה, שתרמו ברצון ובלב שמח, לא מפני שהמלך או החברה לחצו עליהם, אלא מפני שרצו באמת להרים תרומה להקמת המקדש - את זה מבקש דוד מה' לשמור לעולם. כי רחמנא ל' בא בעי - רוצה את הלב שלנו, לא את הכסף והזהב שלנו. וכשהלב באמת שמח במצוה - "וַיִּשְׁמְחוּ הָעָם עַל הַתְּנֻבָּה" - זוהי זכות גדולה שעומדת לעולם, כפי שאומר דוד בתפלתו - "שְׂמֵרָה זֹאת לְעוֹלָם"⁶.

לשמוח בעבודת ה'

למה כל כך חשובה השמחה בעבודת ה'? הרי גם בתורה רואים שהשמחה היא דבר מרכזי בעבודת ה'. כל העונשים החמורים הנזכרים בפרשת "כי תבוא", באים "תחת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לִבְךָ מְרֹב פֶּל" (דברים כה, מז). לא "תחת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" כלל, אלא "תחת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לִבְךָ". "אישמינו הכתוב, בְּעֵבֶדוֹ הַשֵּׁנִית, ולא היתה העבודה בשמחה" (פירוש רבינו בחיי שם). עֵבֶדְתָּ אֶת ה', קיימת מצוות - אבל בלי שמחה. על זה באה התוכחה הנוראה⁷. למה? מה נורא כל כך אם יהודי מקיים את כל תרי"ג המצוות ועובד את ה' בלי שמחה?

נראה לבאר ענין זה בשני אופנים: האופן האחד הוא, שבלי שמחה - אין המשכיות לקיום התורה בדורות הבאים. אם הבן רואה שאביו שמח כשמגיע ראש השנה, שמח כשמגיע יום הכפורים, שמח כשמגיע פסח, שמח בציצית, בתפילין, בתפלה, בתלמוד תורה ובשאר כל המצוות - גם הבן ירצה ללכת בדרך הזו. אבל אם הבן רואה שאביו מקיים מצוות בלי שמחה ובלוי חשק, בלי סיפוק ובלוי התלהבות, אלא כפי שכפאו שד, הרי הוא חושב לעצמו: "מה לי ולצרה זו? בשלמא את אבא כפה שד, אז כפה. מה אפשר לעשות. אבל אותי לא כופה שום שד, אז למה שאעשה את כל זה"... ואם הבן בכל זאת עוד עושה משהו, וממשיך לאחוז קצת במסורת אביו, אבל הנכד ודאי כבר לא יעשה כלום, מפני שאינו מוצא בזה שום תועלת. בלי שמחה - התורה לא תעבור לדורות הבאים⁸. לכן באה התוכחה הנוראה, על זה ש"לא עֲבַדְתָּ אֶת ה'

התרומה העיקרית למשכן - נדיבות הלב!

הקב"ה מצוה את משה רבינו, לאסוף תרומות מבני ישראל לצורך מלאכת המשכן: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה" (שמות כה, ב). אבל הקב"ה מבהיר מיד, שלא לכוף את ישראל על התרומה הזו. "מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יֵד בְּנֹו לְבוֹ תִקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי" (שם). רק מי שירצה יתן. למה צריכה תרומת המשכן לבוא מנדבות? למה לא להטיל אותה כחובה על כל אחד מישראל, כדי להיות בטוח שלא יחסר מאומה למלאכת המשכן? - מפני שהקב"ה אינו צריך שיתנו לו כסף וזהב כדי לבנות את המשכן. הוא יכול לברוא אלפי משפנים, וכסף וזהב ככל שיחפץ. מה הוא כן רוצה שיתנו לו? - את הלב! "רחמנא ל' בא בעי"! (עי' סנה' קו, ב) זהו עיקר הנדבה שהקב"ה רוצה שיתנו למשכן! ואת זה - אי אפשר להשיג בכפייה¹.

נמצא, שאילו ח"ו לא היו נמצאים נדיבי לב בעם ישראל, לא היה קם המשכן, והשכינה לא היתה שורה בתוך עם ישראל. אלא שבפועל קרה ההיפך מזה. ב"ה, ישראל היו נדיבים כל כך, עד שמשה היה צריך להכריז: "אִישׁ וְאִשָּׁה אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלֶאכֶה לְתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ" (שמות לו, ו), כי "הַמְּלֶאכֶה הַיְתָה דִּים לְכָל הַמְּלֶאכֶה לְעֲשׂוֹת אֹתָהּ, וְהוֹתֵר" (שם, ז). הביאו הרבה יותר ממה שדרוש². אמנם היתה תרומה אחת למלאכת המשכן שלא היתה תלויה בנדבת לב, אלא הכל היו חייבים בה, והיא מחצית השקל בשקל הקדש לצורך עשית האדנים³ (רש"י שם כה, ב), אבל מעבר לחובה הזאת, כל השאר - זָהָב וְכֶסֶף וְנִחְשָׁת, וְתַכְלֵת וְאַרְגָּמָן, וגם דברים אחרים (שם, ג-ז) - הכל בא בנדבה, וישראל נידבו בשמחה וברצון הרבה יותר ממה שהיה צריך.

למה לאדנים התרומה היתה חובה? אולי מותר לומר, מפני שהאדנים הם היסוד עליו עומד המשכן כולו. לכן צייתה התורה לעשותם מאותה תרומה שהיא חובה על הכל, כדי שלפחות בייסוד יהיה חלק לכל אחד מישראל⁴. אחרי שלכל אחד יש חלק ביסוד המשכן (והרי זה כאילו יש לו כבר חלק במשכן כולו, שהרי היסוד נושא על גביו את המשכן כולו), יכול כל השאר לבוא מן הנדבה. אבל היסוד - צריך לבוא מן החובה⁵.

"שְׂמֵרָה זֹאת לְעוֹלָם - לְיִצְרָךְ מִחֻשְׁבוֹת לִבְךָ עִמָּךְ"

אנו אומרים בתפילה את הפסוק: "ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ, שְׂמֵרָה זֹאת לְעוֹלָם, לְיִצְרָךְ מִחֻשְׁבוֹת לִבְךָ עִמָּךְ" (דהיי"א כט, יח). מה פירוש הפסוק הזה? על מה בדיוק מבקשים כאן מה' לשמור לעולם? - התשובה היא, שבקשה זו היא בקשתו של דוד המלך, לאחר שאסף את כל השרים והפקידים הגבוהים, כדי להודיע להם על התכנית לבנות את המקדש ע"י שלמה בנו, ולהתירם לטובת המלאכה. השרים

אֶלְקִיף בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב.⁹

אבל חוץ מזה יש הסבר נוסף, למה זה נורא כל כך אם יהודי מקיים מצוות בלי שמחה. יהודי שמקיים מצוות בלי שמחה, לא רק שאינו מעביר לבניו את ההרגשה שכדאי לקיים מצוות, אלא זהו סימן שגם הוא עצמו אינו מרגיש את התועלת שבעבודת ה'. אם היה מבין שהמצוות שנצטוו בהן הן הטובה הגדולה ביותר שה' היטיב עמנו, שבכל פעולה קטנה אנו זוכים לחיי נצח בעולם הבא, ובכל מילה של לימוד תורה אנו בונים פלטרין של מעלה ושל מטה ומקרבים את הגאולה (סנה' צט, ב) - לא היה שייך שיעבוד את ה' בלי שמחה! אם נותנים לאדם מיליוני דולרים, הוא לא ישמח? ודאי שישמח! ממילא, אם אדם אינו שמח בקיום המצוות, סימן שחסר לו באמונה. הוא אינו מבין שהמצוות הן חיי עולם שה' נטע בתוכנו, ושהן טובה לנו גם בעולם הזה וגם לעולם הבא. וחסרון באמונה הוא כבר באמת עבירה חמורה.¹⁰

משנכנס אדר - מרבין בשמחת התורה

"משנכנס אדר - מרבין בשמחה" (תענית כט, א). הרמ"א הרי מסיים את הלכות פורים עם הפסוק "יָטוּב לֵב מְשִׁתָּה תְּ מִיָּד" (רמ"א אור"ח סי' תרצ"ז), שתמיד טוב להיות בשמחה ובטוב לבב!¹¹ אבל באדר - מרבין בשמחה. צריכים להיות בשמחה יותר משאר ימות השנה.

כיצד מרבין בשמחה בחודש אדר? - השמחה שדברנו עליה, שמחה בעבודת ה', היא גם השמחה העיקרית שצריכה להיות בחודש אדר. כמובן, צריך לשמוח גם על כך שה' הציל את כלל ישראל מגזירת המן הרשע ונשארנו בחיים, אבל עיקר השמחה הוא שלא נשארנו בחיים סתם כך, כחיות וכבהמות, אלא כעובדי ה' שיכולים לקיים תורה ומצוות. זו השמחה שצריכים להרבות בה בחודש אדר ובפורים. ואם כך, הרי שצריכים להזהר, שהשמחה בחודש זה, וכן שמחת פורים, לא תהיה ח"ו סיבה לרפיון בתורה או רפיון במצוות, אלא אדרבא, סיבה לחיזוק בתורה וחיזוק במצוות.

הרי כל המעשה של גזירת המן מתחיל משמחה אסורה. אחשוורוש עושה "לְכָל הָעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשֵׁן הַבְּיָרָה לְמַגְדוֹל וְעַד קֶטֶן מְשִׁתָּה שְׂבָעַת יָמִים" (אסתר א, ה), ומזמין למשתה גם את היהודים. מה אומרים היהודים? מלך טוב כזה, שלא הפלה אותנו לרעה והזמין גם אותנו - צריך להתחשב בו ולהענות להזמנתו. ובפרט כשהמלך דואג לכך שהסעודה תהיה "פְּרָצוֹן אִישׁ וְאִשׁ" (אסתר א, ח) - עם ההכשרים הטובים ביותר (עי' אסתר"ב, יג). מרדכי מזהיר את ישראל שלא להשתתף במשתה, אבל ישראל לא שומעים לו (אסתר"ד, ז, יד). הזקן הזה, מרדכי, מה הוא כבר מבין? ... הרי ברור כשמש שמוכרחים להשתתף במשתה הזה! יש כאן הזדמנות פז לטפח יחסים טובים עם הגויים שאנו שוכנים בתוכם, וכן להוכיח נאמנות למלך. בנוסף לכך, אם לא יגיע אף יהודי אחד למשתה, הדבר עלול להתפרש כחוסר נאמנות למלך, ומי יודע מה עלולות להיות התוצאות מזה. מסיבות אלו, יהודי שושן מחליטים שלא לשמוע בקול מרדכי, והולכים להשתתף במשתה אחשוורוש.

מה היתה באמת הבעיה באותו משתה? מדוע אסר מרדכי להשתתף בו? בעיה אחת שהיתה שם, היא חשש להתקרבות יתירה אל הגויים, המובילה להתקרבות למעשיהם

היהודים בשושן מתקנים את חטאם

גדלותם של היהודים בשושן היתה, שבסופו של דבר הם הכירו בכך שעליהם לשמוע בקול מרדכי ואסתר, וכשהם גוזרים עליהם לצום שלשה ימים, הם צמים וחוזרים בתשובה. הם לא מנסים לשלוח משלחת אל אחשוורוש או אל המן לבטל את רוע הגזירה, אלא מבינים שצריך תיקון על החטא של משתה אחשוורוש. מרדכי ואסתר יעשו כבר את ההשתדלות הראויה בחצר המלך, אבל הם מצידם צריכים לעשות תשובה על חטאם. עכשיו הם רואים, שכל החשבונות שלהם, שיגיעו לשלום עם הגויים ויהיה כל כך טוב, הכל הבל הבלים. הראיה, שהיחסים הטובים שהשתדלו לטפח עם אומות העולם לא עזרו להם במאומה. בכל מדינה ומדינה רוצים רק להשמיד אותם ח"ו, וגם אחשוורוש התגלה כשונא ישראל גדול, שהסכים לגזרת המן, ונתן לו את טבעתו כדי לחתום עליה (אסתר ג, י). אמנם אסתר מצליחה אח"כ לשכנע את אחשוורוש לבטל את הגזירה, אבל בכל זאת הרי איננו אומרים בפורים "וגם אחשוורוש זכור לטוב". על חרבונה, למרות שהיה בהתחלה מעוזרי המן (מגילה טז, א), כיון שברגע האחרון הפך את עורו ופעל נגד המן, אומרים "וגם חרבונה זכור לטוב" (ש"ע אור"ח סי' תרצ"ט ט"ז). אבל על אחשוורוש איננו אומרים כך. כי "הוא אחשוורוש" (אסתר א, א) - "הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו" (מגילה יא, א). גם אם בסוף שמע למרדכי ואסתר, הוא נשאר רשע, וכנראה גם טיפש, ועל טיפש ורשע לא צריך לומר "זכור לטוב".

על כל פנים, היהודים בשושן הבינו בסוף, שמרדכי צדק ולא הם. זו היתה גדלותו של אותו דור, שהבינו שצריך לחזור מכל הדרך. צריך להתקרב אל הקב"ה, ולא לנסות להתקרב אל המן או אל אחשוורוש. הציות לחכמי התורה, וההבנה שחכמי התורה הם שצודקים ולא המון העם, גם אם לא מבינים את

מאת המלך, "וּבְפִי לֹא שָׁלַח אֶת יָדִים" (שם ט, י). למה? ומדוע מדגיש זאת הכתוב שלוש פעמים? (שם ט, טו; שם טז) אולי כדי לרמוז, שהיתה כאן כוונה מצד ישראל לתקן את חטאו של שאול המלך במלחמת עמלק. חטאו של שאול היה, שחמל "על מיטב הצאן והבקר והמשנים ועל הפרים ועל כל הטוב, ולא אָבו הַתְּרִימָם" (שמו"א טו, ט), בניגוד לציורי ה' שאמר לו, "לֵךְ וְהִפִּיתָ אֶת עֲמֶלְק וְהִתְרַמְתָּ אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ, וְלֹא תַחְמַל עָלָיו, וְהִמַּתָּ מְאִישׁ עַד אֲשֶׁה מְעַלְל וְעַד יִנָּק מִשׁוֹר וְעַד שֶׁה מְגַמֵּל וְעַד תָּמוֹר" (שם, ג).

ישראל רוצים עכשיו לתקן את החטא הזה: שאול חמל על מיטב הצאן והבקר - אנו נלחם בעמלק ולא ניקח כלום¹⁴. ונרמז ענין זה בפסוק עצמו: "וּבְפִי לֹא שָׁלַח אֶת יָדִים" - ר"ת שאול (מהרא"ל צונץ, מלא העומר). כולם הבינו מעצמם, בלי שמרדכי ציוה על זה, שצריך לתקן כאן את הטענה שהיתה על שאול - "וְנִפְעַט אֶל הַשָּׁלַל" (שם ט, ט). אמנם לא בשביל ליטול לעצמו, אלא כדי להביא קרבן לה' (שם, כא), אבל בכל זאת הדבר נבע מתאנות שלל, להרגיש שלקחו שלל. לכן כאן לא לקחו שלל, להראות שהמלחמה היא רק לשם שמים, לא לשם ממון (ע"י רש"י אסתר ה, יא). אמנם מטרת המלחמה היא גם להגנה עצמית מפני הצוררים שרצו להרוג אותנו (שגם זו מלחמת מצוה, כמובן), אבל יחד עם זה המלחמה היתה גם כדי להכרית את זרעו של עמלק, כי ה' ציוה למחות את זכר עמלק.

מרדכי רוצה לתקן עוד דבר. לתקן את ה"בין אדם לחברו" בעם ישראל. המן אמר על ישראל שהם עם "מְפֹרָד וּמְפֹרָד", אז מרדכי רוצה שלא יהיה כך, שיהיה "מְשֻׁלָּח מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמְתֻנָּה לְאֶבְיָוִינִים", להראות את הקשר בין יהודי ליהודי, את החיבה של יהודי ליהודי, שכולנו בני אב אחד, כולנו עבדי ה', זה מתקן את המצב שהיה קודם, מביא את כל היהודים למצב של "קִימוֹ מִה שֶׁקָּבְלוּ כְבֹד" (שבת פה, א), שאותה תורה שעד עכשיו אמרו עליה שנכתפה עליהם הר כגיגית, עכשיו הם מוכנים לקבל אותה ברצון, זה התיקון הגדול של פורים, לכן ממילא צריכים להיות בשמחה, כי זה מה שהיה חסר עד עכשיו, "עֲבָדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה" (תהלים ק, ב). הם עבדו את ה', אבל עם הרגשה של הר כגיגית. עכשיו עבדו את ה' בשמחה, לכן משנכנס אדר מרבים בשמחה, כי זה התיקון הגדול של פורים, שמגיעים לעבודת ה' בשמחה.

יהי רצון שנזכה גם אנחנו להיות מרבים בשמחה, לא שמחה של הוללות, אלא שמחה של מצוה ושל עבודת ה', ונזכה להרבות בשמחה כל הימים בעז"ה.

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

דבריהם בשעת מעשה - זה מה שהציל את עם ישראל באותה שעה¹³. בעקבות כך זכו גם להגיע ל"קִימוֹ וְקָבְלוּ" (אסתר ט, כז), שזו בחינה של קיום בלי להביין, שהרי הקדימו "קִימוֹ" ל"קָבְלוּ" כמו שהקדימו ישראל נעשה לנשמע בהר סיני, וזכו שיעשה להם נס, ונתבטלה הגזרה.

מרדכי מקדש שם שמים במסירות נפש

הרדב"ז נשאל באמת, "מה ראה מרדכי להכניס עצמו ואת כל ישראל בסכנה עצומה, ולמה לא נדחה מפני השעה והלך לו למקום אחר, כיון שראה השעה עומדת להמן? למה היה צריך "להתנגש" בכונה תחילה עם המן? היה יכול להעלים מהשטח בכל פעם שהמן מגיע, ללכת למנחה או למערב, וכך היתה נחשכת כל ההסתככות אתו. ומדוע לא עשה כך? - כתב הרדב"ז (בתיורן אחד), "כי מרדכי לא אסיק אדעתיה (=לא העלה על דעתו) שישלח המן ידו בכל ישראל, וגם שהמלך ימסור אותם להרוג ולהשמיד על לא דבר" (שו"ת הרדב"ז ח"א סי' רפ"ד). אם היה מרדכי יודע, שבגלל התגרותו בהמן יחליט המן להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, ושאחשוורוש עוד יתן את הסכמתו לכך - לא היה מתגרה בהמן, אלא הולך למקום אחר כדי לא לפגוש בו.

ולעניות דעתי קשה לומר כן. יותר נראה לומר, שמרדכי, שהיה נביא וחכם, ידע ושיער עד היכן עלולים הדברים להגיע, ואע"פ כן הוא מוצא לנכון לנהוג כפי שנהג. ומדוע? - כדי שלא להשאיר מצב של חילול השם כזה, שכולם משתחווים להמן שעשה עצמו עבודה זרה (מגילה י, ב), ואף אחד אינו מוחה. גם אם כנסת ישראל מאשימה אותו שהוא הביא עליהם את גזירת המן - "מְרַדְּכֵי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה" (אסתר ג, ב). "כְּתָב יִכְרַע וְיִשְׁתַּחֲוֶה" לשון עתיד - ולא אמר "וּמְרַדְּכֵי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה" בלשון עבר - לומר, דאף שהיה יכול לילך דרך אחר שלא היה פוגע בו, היה מרדכי הולך נגד המן על דעת זה שלא יכרע ולא ישתחוה... והכל כדי לקדש שמו יתברך! (מהר"ל, "אור חדש" שם) כמו שחנניה מישאל ועזריה היו יכולים להשתמט מנבוכדנצר, ובכל זאת מסרו נפשם להראות שהם לא משתחווים לצלם, כך הולך עכשיו מרדכי במסירות נפש, כדי לקדש שם שמים, ולתקן בזה את חילול השם שעשו ישראל, כשהשתתפו במשתה אחשוורוש.

ישראל מתקנים את חטאו של שאול

חוץ ממה שבארנו, שהיהודים בשושן הבינו שעליהם לתקן את החטא של משתה אחשוורוש, נראה שיש עוד חטא אחד שיהודים תקנו אז. וחטא זה, לא רק היהודים בשושן תקנו אותו, אלא גם שאר היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשוורוש השתתפו בזה.

אחשוורוש נתן רשות ליהודים "להשמיד לְהַרְג וְלֶאֱבֹד את כל חַיִּל עם ומדינה הצרים אִתָּם... וְשֵׁל לְלֵם לְבוֹז" (אסתר ה, יא). ואולם, ישראל לא מנצלים את הרשות הזו שניתנה להם

1. ומ"מ, אחרי שאדם בא כבר לכלל "נדיבות לב", אז כבר חלה עליו חובה להביא את מה שנדב בלבו. דאיתא בברייתא: "מוצא שפתיך תשמור וְעֵשִׂיתָ (דברים כג, כד) - אין לי אלא שהוציא בשפתיו. גמר בלבו מנין, ת"ל: כל נדיב לב" ! (שבועות כו, ב) וכן כתב הרמב"ם: "בנדרים ונדבות, אינו צריך להוציא בשפתיו כלום, אלא אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום - חייב. כיצד? - גמר בלבו שזו עולה, או שיביא עולה, הרי זה חייב

להביא, שנאמר: פל נדיב לבו - יביאָה (שמות לה, ה). בנדיבות לב יתחייב להביא. וכן כל כיוצא בזה מנדרים קדשים ונדבותן" (רמב"ם הלכ' מעשה הקרבנות פי"ד הי"ב).

2. ובכל זאת, גם בין נדיבי הלב שהרימו את תרומתם למשכן, ברור שהיו מדרגות שונות. יש מי שנתן עם יותר "לב", ויש מי שנתן עם פחות "לב". ואכן, מידת ה"לב" של הנותן, קבעה מה יעשה בתרומתו, וכפי שבאר הג"ר חיים מוולוז'ין זצ"ל, שזו היתה חלק מחכמתו של בצלאל, "לְחֶשֶׁב מִקְשָׁבֹת - לְעֵשֶׂת בְּזָהָב וּבְכֶסֶף וּבְנֹחֶשֶׁת" (שם לה, לב); שהיה יודע ברוח הקודש על כל נדבה ונדבה, מה היתה מחשבת הנותן, עד כמה נתן אותה בלב שלם, או בלב שאינו שלם כל כך, ולפי זה היה קובע מה לעשות בה, וכמה תהיה קרובה אל הקדושה. מה שניתן בלב שלם לגמרי - עשה ממנו את ארון הברית. מה שניתן עם קצת פחות "לב" - עשה ממנו את המנורה ואת המזבח. ומה שניתן עם "לב" פחות יותר - עשה ממנו את הקרשים למשכן (חי' מרן הגרי"ז החדשות אות פ"ט).

3. ועוד תרומה אחת נוספת היתה שם בסך מחצית השקל בשקל הקדש, שהיתה חובה על כל אחד ואחד - אך היא לא היתה מיועדת למלאכת המשכן, אלא לקניית קרבנות הצבור (רש"י שמות כה, ב).

4. יש מבארים, שמטעם זה היו שני אדנים מתחת לכל קרש. להורות, שיסוד המשכן חייב לבוא מצירוף של כל ישראל, ואי אפשר לו ליסוד להבנות מן היחידים. (וכן התרומה שממנה נעשו האדנים היתה בשיעור של "מחצית" השקל, להורות על ענין זה, ששלמות הענין לא יכולה להיות מושגת כאן ע"י היחיד לבדו).

5. ומבואר בספרים, שכנגד קצת האדנים - שהם יסוד המשכן - תקנו לברך מאה ברכות בכל יום (ריקאנטי בראשית כו, יב; בעל הטורים שמות לח, כז ועוד). שגם הן יסוד גדול בעבודת ה', שבהן אנו מברכים על מלכות ה' בעולם, כמו בקריאת שמע. נאולי מפני זה פותחים כמה מהפוסקים הראשונים את ספריהם בחיוב זה, לברך מאה ברכות בכל יום - ע"י סידור רש"י, מחזור ויטרי, ספר המנהיג, שבלי הלקט, כל בו, ועוד. וע"י צדקת הצדיק אות ב'. [ויש אף שכתבו, ש"אָדָנִים" מרמזים לשם אָדָנִי (רבינו בחיי בראשית יח, ג בסוף דבריו; שערי אורה לרבי יוסף גיקטיליא שער א' ועוד), ולכן למדו ממאת האדנים לברך מאה פעמים ביום - ברוך אתה אָדָנִי. וכנראה שהבינו, ששם האדנות אינו מורה רק על בעלותו ודנותו של הקב"ה על העולם, אלא יש בו גם מובן אחר - שהוא נושא את הכל, וכל העולם נשען ונסמך עליו, כשם שהמשכן נשען ונסמך על האדנים].

6. ומאידך גיסא, ע"י ברמב"ם (פ"י מהלכ' מתנות עניים הי"ד), שהנותן צדקה לעני בעצב [היינו שמתעצב בלבו על הפסד ממנו, אף שאינו מראה לעני פנים זועפות (ש"ך י"ד סי' רמ"ט סק"ט וביאור הגר"א שם)], הוא במדרגה התחתונה ביותר בשמונה מעלות שפָּנָה הרמב"ם במצות צדקה.

7. ולכן תשעים ושמונה כבשים שמקריבים בחג הסוכות מסלקים ומבטלים את תשעים ושמונה הקללות שבתוכחה (רש"י במדבר כט, יח ד"ה ולכבשים). כי חג הסוכות הוא "זמן שמחתנו", ובו אנו מתקנים מה שקלקלנו בעבודת ה' בלי שמחה. ממילא, ע"י תיקון זה, מסתלקות ומתבטלות הקללות שבתוכחה, הבאות כעונש על עבודת ה' בלא שמחה.

8. ואמר בזה הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל (הרב מפוניבז'), למה דוקא בברכת "והערב נא" אנו מבקשים "ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה"? משום שאם תקיים בקשת "והערב נא", ודברי התורה יהיו ערבים בפנינו, אזי גם צאצאינו ימשיכו בדרך זו וילמדו תורה לשמה. אבל אם דברי התורה לא יהיו ערבים בפנינו ח"ו, ולא נשמח בהם, אז גם אצל הבנים יהיה כך, ואף גרוע מזה (קונטרס בעיני חנוכה להג"ר חנוך העניך קרלנשטיין זצ"ל, עמ' מ"ח).

9. יש שהקשו, הרי בגמרא מבואר שבית ראשון חרב בגלל עבודה זרה גילוי עריות ושפיכת דמים, ובית שני חרב בגלל שנאת חנים (יומא ט, ב), ואין זכר בגמרא לחטא זה של עבודת ה' בלא שמחה (ע"י "שם משמואל" כי תבוא תרע"א, ד"ה תחת אשר לא עבדת). ובפשטות צ"ל, שאם היו עובדים את ה' בשמחה, לא היו מגיעים לכל החטאים החמורים שנוכרו בגמרא, ורק עבודת ה' בלי שמחה היא זו שגרמה שיגיעו לעבירות הללו, מהטעם שנתבאר כאן, שבלי שמחה - אין המשכיות לקיום התורה בדורות הבאים.

10. ואולי מפני זה כתב רבינו יונה, "כי השמחה במצוות - מעיקרי העבודה" (פירוש רבינו יונה לספר משלי ד, כא). וכן במסילת ישרים (פי"ט) כתב, שהשמחה היא "עיקר גדול בעבודה". [וב"אורחות צדיקים" כתב: "כל העושה המצוות בשמחה, יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שהמצוות עליו למשא" ("אורחות צדיקים" שער השמחה)].

11. וכן כתב הרמב"ם: "הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם... לא היא מהולל ושוחק, ולא עצב ואונן, אלא שמח כל ימיו בנחת בסבר פנים יפות" (הלכ' דעות פ"א הי"ד).

12. הרמב"ן ביאר, שאחשורוש האמין אמונה מוחלטת בנבואת ירמיהו שאמר "כי לפי מְלֵאֵת לְכַבֵּל שְׂבָעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם" (ירמיהו כט, י), אלא שהגיע למסקנה שנבואה זו נתקיימה כבר בזמנו של כורש (שמלך לפני אחשורוש), שאז "עלו ברשיון כורש כל הקהל כאחד ארבע רבוא ונתיישבו בערי יהודה". אלא שאמר אחשורוש: "אראה אם יהיה להם עוד גאולה אחרת ובנין בית המקדש. וכיון דחזא דמלו שבעים שנה לחשבונו ולא נבנה הבית ולא נגאלו לגמרי, אבל נשאר גודליהם ורובן בכבל, אמר: תו לא מפרקי הני, ולא יהיה להם גאולה אחרת, ולא יבנה בית המקדש שלהם, וכל מה ששמעתי שאמר להם הנביא שלהם - הכל בא בפקידתו של כורש" (חי' הרמב"ן מגילה יא, ב).

13. והטעם בזה החת"ס, דזה היה התיקון למה שלא רצו ישראל לקבל בסיני אלא תורה שבכתב ולא תורה שבעל פה (מדרש תנחומא פרשת נח סי' ג'), "דלא אבו לקבל עליהם דברי חכמים מבלי שיהרהרו ויפקקו על תקנתם, אולי לא ישרו בעיניהם" (לשון החת"ס). אבל אחרי שראו בזמן מרדכי שרק הוא הבין נכון מה היה רצון ה', ואמר להם שלא ללכת למשתה, וראו הנפלאות הגדולות שעשה ה' על ידו, "אז הבינו כי אין להרהר אחר דברי חכמים, כי את הכל עושים יפה בעתו וה' עמהם, על כן הדר קבלוה בימי אחשורוש", היינו תורה שבעל פה המסורה ביד חכמים, שלא רצו לקבלה מתחילה (שו"ת חת"ס או"ח ח"א סי' ר"ח ד"ה ולתשלום).

14. הקשה השפת אמת (ליקוטים, סוף ספר שמות): אם רצו לתקן את חטאו של שאול, א"כ אדרבה, היה להם לבוז ולאבד הכל [כשיטת רש"י (דברים כה, יט), שמצות מחיית עמלק היא אף על רכושם]. וגם למה כתבו להם מרדכי ואסתר באגרות השניות "ושללם לבוז"? ובאר השפ"א, שבאמת אבדו את כל ממונם, וזהו "ובבזה לא שלחו את ידם", היינו שלא שלחו ידם להנות ממנו, אלא אבדוהו. ומה ששלחו להם מרדכי ואסתר "ושללם לבוז", היינו לבוז כדי לאבדו. ואולם הגרי"ז ע"ה"ת (סטנסל אות ק"י) מביא בשם הגר"ח, שלא נתחייבו לאבד את שלל עמלק אלא אחר שבא לרשותם, אבל קודם לכן לא נתחייבו לאבדו. ע"ש.